

Llengua i identitat en l'obra de Rafael Ferrer i Bigné

ADRIÀ MARTÍ-BADIA
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Recibido: 23 de febrero de 2015

Aceptado: 17 de abril de 2015

Abstract: This paper analyses the reaction of the Valencian writer Rafael Ferrer i Bigné against postulates on the Catalan Romance philology in the middle of the nineteenth century. In addition, this work tries to relate the Ferrer i Bigné position with the others scholars and writers of the *Reinaixença Valenciana* movement and the awareness of linguistic community shared with Catalan speakers from Catalonia, the Balearic Islands and North Catalonia.

From the middle of the nineteenth century the German romanists found the Romance philology. They establish that Catalan is the name of the language of the Catalan-speaking areas, which is different from Occitan and which has nothing to do with Limousin what was known since the early sixteenth century. These assumptions regarding the identity and the name of the Catalan language are quickly received and assumed in Catalonia; in the Balearic Islands and North Catalonia they were received positively with very few exceptions. But not in Valencia, where Rafael Ferrer i Bigné —among others— showed his disagreement with it for his identity feelings.

Keywords: Nineteenth century; Romance philology; Catalan language; Romanticism.

Resum: aquest treball analitza la reacció de l'escriptor valencià Rafael Ferrer i Bigné davant els postulats de la filologia romànica sobre el català en la segona meitat del segle XIX. A més, relaciona la seua posició amb la d'altres erudits i escriptors del moviment renaixencista i amb la consciència de comunitat lingüística compartida amb catalans, balears i nord-catalans.

Amb la fundació de la filologia romànica, els romanistes constaten que “català” és el nom de la llengua pròpia dels territoris de llengua catalana, diferent de l'occità i del llemosí amb què era conegut des de principis del segle XVI. Aquests postulats són ràpidament acceptats arreu, excepte al País Valencià, on Ferrer i Bigné —entre d'altres— s'hi va oposar pels seus sentiments identitaris.

Paraules Clau: segle XIX, filologia romànica, llengua catalana, Renaixença.

1. Introducció

La identitat i el nom de la llengua catalana pren una considerable importància al segle XIX arreu dels territoris de parla catalana. En la primera meitat d'aquest segle naix la filologia romànica, que inaugura el filòleg alemany Friedrich Christian Diez, a partir dels estudis del qual la llengua catalana no deixà d'ésser presa en consideració pels romanistes (Badia i Margarit 7-8). Per a Diez, “català” és el nom de la llengua pròpia dels territoris de llengua catalana, diferent de l'occità i sense res a veure amb el llemosí amb què era conegut des de principis del segle XVI.¹

Aquests postulats foren rebuts i ràpidament acceptats a Catalunya, de la mà d'erudits com Antoni de Bofarull i de Brocà, que l'1 d'agost de 1854 publica al *Diario de Barcelona* l'article “La lengua catalana”, on dóna una visió del desenvolupament històric del català i el diferencia del “llemosí” de les terres occitanes. També fou molt important el treball de filòlegs com Manuel Milà i Fontanals, que el 1858 recíex a desmuntar el “llemosinisme onomàstic”, en denunciar el 1858 la impropietat d'aquesta denominació per a referir-se a la llengua catalana (Ferrando 213), gràcies a la lectura de l'obra del nordcatalà Francesc Camboliu (Bernat i Baltrons).

Així, amb la restauració dels Jocs Florals de Barcelona el 1859, els catalans erigien una plataforma que els permetia prescindir del tradicional llemosinisme onomàstic pel fet que ja disposava d'uns referents propis, nacionals i nacionalitzadors (Rafanell 35-36). Amb l'acceptació dels postulats de la filologia romànica, els catalans veuen satisfetes les seues aspiracions identitàries —primer amb el Romanticisme i després amb la Renaixença—, ja que amb el nom de llengua catalana convergeixen el gentilici —catalans—, el nom del territori —Catalunya— i el nom de la llengua —catalana.

Tanmateix, aquests postulats filològics van xocar amb els sentiments identitaris de la majoria d'escriptors i erudits valencians, entre els quals “no hi hagué cap plantejament de la identitat valenciana que no fos ahora espanyol” (Archilés 510). La identitat regional valenciana, doncs, s'hi identificava de ple amb la identitat nacional espanyola, “fins al punt que podem afirmar que els valencians (d'altra banda com la resta de regions espanyoles) eren tant més espanyols com més valencians” (Archilés 517).

Així, “quan els intel·lectuals del Principat començaren a impugnar l'abstrusa teoria llemosinista, els felibres valencians adop-

¹ Vegeu Colón (39-71).

taren sobtadament una actitud recelosa i defensiva” (Cucó 46), i el llemosinisme onomàstic pervisqué més temps que a la resta de territoris de llengua catalana. Aquest és el context en què es situa la vida i l'obra de Rafael Ferrer i Bigné, un dels erudits valencians que més atenció dedicaren a l'origen, el nom i la identitat del català del País Valencià. A més, relacionem la seua posició amb la d'altres erudits i escriptors amb què va coincidir o divergir i la contextualitzarem en l'àmbit de la història de les ideologies lingüístiques al si de la comunitat catalanòfona. Per a realitzar aquest estudi hem analitzat el conjunt de la seua obra i hem seleccionat aquells articles i llibres relacionats amb l'objecte d'estudi esmentat. En les citacions textuais hem optat per reproduir les grafies originals.

2. Rafael Ferrer i Bigné

2.1. Nota biogràfica

Poeta culte i periodista, Rafael Ferrer i Bigné va nèixer al carrer Quart de València l'any 1836, al si d'una família acomodada. Fill de Melcior Ferrer i Lacosta, a qui va perdre en la infantesa, i de Josefa Bigné, d'origen francès. Realitzà els estudis primaris a les Escoles Pies de València, més tard es llicencià en Dret i Filosofia i Lletres —encara que no arribà a exercir la jurisprudència— i la seua afició al dibuix el va fer ingressar a l'Escola de Belles Arts de Sant Carles.

Com a periodista, col·laborà als diaris valencians *La Opinión* i *Las Provincias*, així com a les revistes *La Ilustración Valenciana*, *El Eco del Turia*, *Almanaque de Valencia* i *El Museo Literario*, publicacions on també va escriure composicions poètiques. Soci del Liceu de València, la seua vesant literària es consolida a l'inici de la Renaixença, moviment en què participa activament. Fruit d'aquestes inquietuds literàries, el 1868 esdevé soci de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i el 3 de maig del mateix any assisteix als x Jocs Florals de Barcelona —festa anual celebrada al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona— acompanyant als poetes coetanis Jacint Labaila i González (València, 1833 / València, 1895), aquell any membre del consistori, i Teodor Llorente i Olivares (València, 1836 / València, 1911), patriarca de la Renaixença Valenciana.

També fou co-fundador de Lo Rat Penat (1878), entitat literària de la qual arribà a ser el quart president —concretament entre els anys 1881 i 1882. Burgés moderat del Cap i Casal, mostrà el seu interès envers la llengua catalana amb l'escriptura de poemes en llengua pròpia i amb

estudis sobre aquesta escrits en castellà. Era, com el poeta i escriptor Jacint Labaila, un jurista liberal i home de gran cultura situat a l'òrbita ideològica llorentina (Roca, *El valencianisme* 86) que “considerava la poesia i l'erudició regionals, com una mera efusió sentimental, un *hobby*” (Sanchis Guarnier 38). Fou traspassat a València l'any 1892 a l'edat de 56 anys.

2.2. Llengua i identitat en la seua obra

El 1865 escriu el poema titulat “Les tres germanes (Fragments)”, que publica al *Calendari Català per a 1866* de Pelai Briz i que reproduirà íntegrament anys després a *Lo Rat Penat. Calendari Llemosí corresponent al present any 1876*, encara que amb alguna variació (Blasco 60). En aquest poema fa referència així als tres territoris de parla catalana en les dues primeres estrofes:

Mallorca, Catalunya y tu, la patria meva,
València, la que estime com affalch de mare,
Deixeu qu' ab recort tèndre jo juntes vos compare,
Així com les tres Graçies que 'l art va modelar;
Tres formes de una idea, tres rames d' un sòl arbre,
Tres cants d' un sòl poema, que huy s' apella Historia,
Tres filles d' una mare, les qu' alletá la Glòria,
Tres nimphes que se banyen en la mateixa mar (1-8).²

Col·laborador del setmanari valencià *El Museo Literario*, el 23 de febrer de 1866 publica l'article “Poesía lemosina”, escrit conegut per la polèmica amb Víctor Balaguer sobre l'apoliticisme de la Renaixença.³ En aquest afirma: “siquiera sea nuestro país la provincia entre las tres hermanas, donde más extinguido está el espíritu de localidad y menos cultivada la literatura patria” (62a-62b),⁴ en referència al País Valencià i als territoris de parla catalana. Polèmica en què pren part públicament pel sector partidari de mantenir l'“apoliticisme” de la Renaixença.

El mateix any 1866 publica al *Calendari Català per a 1867* el poema “La crehuada dels poetes”,⁵ en què torna a versar així sobre la llengua comuna amb balears i catalans:

² Reproduïm l'escriptura del text original, incloent les versaletes.

³ Sobre aquesta polèmica vegeu Simbor.

⁴ El mateix article apareix publicat al diari *Las Provincias* el 8 de març de 1866.

⁵ Referència extreta de Blasco (45). Ferrer i Bigné reproduirà aquest poema a *Lo Rat-Penat. Calendari Llemosí corresponent al present any 1875*.

Pöetes de Mallòrca, Valencia y Catalunya,
¿Per qué dels vostres abis lo cant resucitéu?

...

“*Qui té llengua va á Roma*”.⁶ Jo tinch la vostra llengua,
La llengua llemosina dels patris trobadors;

...

Ella mos fa germans y hereus de nostres abis
Que en sa famosa llengua deixárenmos tresòrs;
Y així com be s' entenen, parlant los nostres llabis (1-2, 21-22, 28-30).

Dos anys més tard, el 3 de maig de 1868 assisteix amb Teodor Llorente i Jacint Labaila als x Jocs Florals de Barcelona. I dies després participa en un “aplec de germanor” celebrat a Montserrat el 9 de maig, en què llegeix el seu poema “Al Pyrineu” (71), que finalitza així: “Un esperit qu’ enllassa los cors de sá y de llá, / Qu’ essent hu tè per branques: la LLENGUA LLE MOSINA, / Lo Verb DE CATALUNYA, la parla PROVENSAI” (62-64). És a dir, distingeix particularitats en l’agermanament per motius politicoadministratius, reduint el concepte “llengua llemosina” a la llengua catalana del País Valencià, i distanciant aquesta del català i del provençal (Blasco 46), encara que només nominalment. Així, Ferrer i Bigné passa a fer un ús privatiu del concepte “llengua llemosina”, limitant el seu abast exclusivament al territori valencià, fet que s’explica davant la negativa dels escriptors i erudits catalans i balears a emprar-lo per al conjunt de la llengua catalana.

Ferrer i Bigné també col·labora amb la publicació catalana *Lo Gay Saber*, el “Periódich literari quinzenal fet per escriptors catalans, mallorquins y valencians” —com deia el seu subtítol—, en la figura de corresponsal valencià. En aquest context, entre 1868 i 1869 publica una sèrie de set articles titulats “Poetas valencians”, dedicats a Tomàs Villarroja i Sanz (València, 1812 / València, 1856), Josep Bernat i Baldoví (Sueca, 1809 / València, 1864) i Pasqual Pérez i Rodríguez (València, 1804 / València, 1868), amb referències a la llengua dels autors. En el primer article es refereix a la “llengua materna” (“En Tomás Villarroja I” 44b) i, parlant de Tomàs Villarroja, afirma que “el impuls del seu amor patri, de la seva afició á la casi oblidada lliteratura llemosina, y del seu esperit popular y verament valenciá, va eletgir la llengua materna, pera donar forma y manifestació als dolls de poesia que atesorava la sua inspirada ánima” (44a). Després afirma que, mentre la resta de valencians escrivien quasi sempre en llengua castellana, “sols

⁶ En referència al lema del *Calendari català*.

éll, tan sòls la sua modesta veu deixá ohuir, en llemosina troba, un resso de la llengua de sos pares” (44a), i a continuació reproduïx un poema seu. En l'article següent afirma que “Lo popular Pare Mulet, el *Quevedo valenciá* de la darrera centuria; el polítich [Manuel] Civera, conegut per el fidegüero; el festiu Pare Mestre Navarro⁷ y 'ls demés que l' havien precedit en lo cultiu de las llemosines y valencianes lletres” (“En Tomás Villarroja II” 59a). I finalitza l'article referint-se així a la llengua d'uns poemes perduts de Villarroja: “tot, per supost, escrit en valenciá literari, ó segons ell dia. En la olvidada llengua de mons avis, Mes dolça que la mé!” (59b).

En el primer article dedicat a Bernat i Baldoví —publicat l'1 de desembre— parla dels seus versos en “valenciá” (“En Bernat Baldoví I” 147b) i dels seus articles en premsa en “valenciá” (148a), i finalitza l'article afirmant que era amant de la “llengua materna. Esta era la seua llengua natural, y tant en vers com en prosa (encara que no en la millor ni mes antiga ortografia) el valenciá usual era lo seu centre” (148a). Parla de la llengua que emprà Bernat i Baldoví en les seues obres i es refereix a “lo convencional llenguatge valenciá” (“En Bernat Baldoví III” 246a) i finalitza l'article qualificant al suecà com a “poeta llemosí” (246a).

I en l'últim dels articles —publicat el 30 de setembre— afirma que Pasqual Pérez escrivia en “la mateixa valenciana llengua” (“D. Pasqual Pereç” 292b). Una sèrie que, segons Marcet i Solà (1024), quedà interrompuda per causes que desconeixem, com mostra en la darrera línia de l'últim article a l'hora d'afirmar que “donará á coneixer mes completament [les seues obres] en los següents articles” (293a).

L'any 1873 publica a València l'assaig *Estudio histórico-crítico sobre los poetas valencianos de los siglos XIII, XIV y XV*⁸ —estudi premiat per la Societat Econòmica d'Amics del País de València— a l'inici del qual realitza una “Advertencia acerca de lo que en este estudio comprendemos bajo el nombre de poetas valencianos”, que comentem tot seguit. En primer lloc, Ferrer i Bigné (“Estudio” 3) afirma que la llengua “importada” per la conquesta de Jaume I era “muy diferente del idioma árabe, aunque no completamente estraña á su

⁷ Es refereix al dominicà Lluís Navarro (Alboraia, 1788 / ?, ?), escriptor de poemes satírics i miracles de Sant Vicent Ferrer en llengua catalana.

⁸ Citem l'edició de Josep Rius. Tanmateix, segons Marcet i Solà (1109-1110), primer fou publicat al vol. 16 del *Boletín de la Sociedad Económica de Amigos del País, de Valencia* de l'any 1873; després als vols. 6, 7 i 8 del *Boletín-revista del Ateneo de Valencia* del mateix any 1873; i, per últim, entre el 15 de gener de 1878 i l'1 de març de 1880 a *Lo Gay Saber*, “traducido al catalán por José Fiter Ingles”.

influencia". Una llengua que, segons ell, estava "no depurada de los diferentes elementos que estrañaba el egército de D. Jaime", composat per aragonesos, catalans, provençals, anglesos, francesos i italans; la qual fou:

modificada especialmente en la ciudad de Valencia, por razon del origen de sus primeros pobladores, procedentes de Aragon, Cataluña y Francia, los cuales independientemente del idioma que les era natural, tenian por tipo y norma de lenguaje el usado por el Rey Conquistador, no solamente en su trato particular y oficial, sinó en sus escritos literarios y disposiciones legales (4).

Més endavant afirma que aquesta llengua naix "cuando la de Lacio, descompuesta y corrompida por los peregrinos elementos filológicos importados por los pueblos del Norte, dió origen á los idiomas neolatinos" (4). I tot seguit es disposa a "fijar cuál sea el nombre que mejor convenga á esta lengua". Així, segons Ferrer i Bigné, "nacia la *lengua* llamada de *Oc* . . . localizada primeramente en la region del Mediodía de Francia, que del nombre de la lengua se denominó *Langüedoc*", a la què posa al mateix nivell que "el francés, italiano y castellano". Doncs bé, d'aquesta llengua, "de cuyas ramas, por el contrario, no dando el nombre, sino tomándolo de la localidad donde mas correctamente se hablaba (Limoges), se llamó lemosina", llengua que "al estenderse á los pueblos catalanes se apellidó catalan, como se llamó despues valenciano, en el reino de Valencia, y mallorquin en el de Mallorca" (4). Dit i fet, segons Ferrer i Bigné, en aquesta obra entén per poetes valencians "los que en Valencia introdujeron y cultivaron la lengua genéricamente llamada lemosina, la cual han designado especialmente con el nombre de valenciana⁹ los escritores del siglo de oro de la literatura / patria". (3-5)

És a dir, segons Ferrer i Bigné, la llengua catalana en el seu conjunt s'anomena "lemosina" perquè Llemotges és "la localidad donde mas correctamente se hablaba", es cognomena "catalan" al Principat de Catalunya, "valenciano, en el reino de Valencia, y mallorquin en el de Mallorca". Més concretament, "valenciana" és la designació específica per a la llengua del País Valencià perquè així la van designar "los

⁹ "JUAN RUIZ DE Corella principia su istoria de Joseph diciendo: *descriuré en vulgar VALENCIANA prosa*. Miguel Pérez, al frente de una traduccion, esplica que se ha hecho *de lati en vulgar lengua castellana en stil de VALENCIANA prosa*. Podríamos multiplicar sin esfuerzo los ejemplos" (Nota de Ferrer i Bigné).

escritores del siglo de oro de la literatura patria”, és a dir, del segle xv valencià.¹⁰

El segon text cabdal per a conèixer la seua opinió respecte al català del País Valencià és el discurs que realitza l'any 1881 com a president de Lo Rat Penat,¹¹ en el qual centra la seua atenció en el nom i la identitat del català del País Valencià. En aquest discurs comença afirmant que els valencians “no ductabem en apellar llemosina-valenciana la llengua... de nostre reyne, apres de sa reconquesta”, i que “lo antich llemosí habia segut tronch comú de les branques catalana, mallorquina y valenciana” (“Discurs” 4). Tot seguit, justifica el mot “llemosí” per a referir-se al conjunt de la llengua catalana perquè, segons ell, “pren son nom de la comarca / ahon millor se parlaba aquell llenguage poétich, de la terra ahon naixqueren els trobadors mes famosos y del poble ahon s’ha conservat algú dels mes antichs documents d’aquella lliteratura” (4-5). Després continua el discurs lamentant que:

eixe llinage... sancionat per los sigles y consagrat per la gloria, ha segut modernament posat en tela de uhí per alguns escriptors, principalment catalans, que aidats sens ducte per l’amor á les coses de la patria, germana de la nostra, pretenen baratar lo cognom de *llemosí* per lo de *catalá*, sense reparar que “el apellido” es la unica igualdat que sol quedar á voltes entre els germans richs y els pobres (5).

L’argumentació de Ferrer i Bigné respecte al nom de la llengua catalana continua amb l’afirmació que els escriptors catalans pretenen “imposar son propi nom á ses germanes; denomina catalá nostre llenguage, catalanes nostres glories, catalans nostres poetes” (5), en referència a l’esmentada negativa dels escriptors i erudits de la resta de territoris catalanoparlants a emprar el mot “llemosí”. I prossegueix argumentant que, a més de les “rahons históriques” esmentades, “no son les de bona clasificació que aboguen per que se adopte com nóm comú ó genérich de la llengua, el de una de les varietats ó especies que compren”, perquè aquesta no aporta major claredat a la doble accepció “ampla y estricta”, és a dir, llengua catalana “la que ’s para en Catalunya” només, i la que també “se usa en les Balears y en Valencia” (5).

També observa que hi ha partidaris de “la adopció de *Llengua de oc*”, com en el cas de “lo Sr. Vignau”, en referència a l’obra *La*

¹⁰ Vegeu Colón (39-71) per a totes dues qüestions.

¹¹ Segons Ribelles (1292), “además [de l’edició que citem] se publicó en la prensa diaria de Valencia” i en el català *Lo Gay Saber*. El transcrivim a l’annex per la seua importància i llargària.

lengua de los trovadores de l'erudit valencià Vicent Vignau Ballester (València, 1834 / Madrid, 1919). En el pròleg d'aquesta obra, Vignau afirma respecte al nom de la llengua dels trobadors que "El nombre de Lengua de Oc seria sin duda el más propio si no tu- / viera... el defecto de ser demasiado extenso, pues comprende todos los dialectos de este idioma" (xiv-xv). I, més endavant, afegeix:

hemos aceptado tambien el de lemosin-provençal, porque conduce á nuestro propósito, que es abarcar á grandes rasgos las dos escuelas ó las dos variedades culminantes de este idioma: la que el señor Milá designa con el nombre de galo-meridional, por otro nombre provençal, y la catalana, que creemos se expresa mejor con la palabra, lemosina, despues que el catalan ha pasado á ser uno de los muchos dialectos en que se subdividió aquel idioma (xv).

És a dir, Vignau considera que el nom que millor designa la llengua catalana literària és el "llemosí", mentre que creu més adequat "lengua de oc" per al sistema lingüístic que ell pensa que forma la llengua catalana junt amb l'occitana. La confusió creada anteriorment per l'erudit Vignau és aprofitada ací per Ferrer i Bigné, a qui empra com a argument d'autoritat en contra del nom "català" per al conjunt de la llengua catalana.

Reprement l'obra de Ferrer i Bigné, desaprova aquells "sabis" que, "á la manera que els técnichs de les ciencias" pretenen mudar "de la nit al matí" un nom comú que, segons ell, està estés àmpliament per l'ús constant de successives generacions, en referència a "llemosí". Perquè "nostre matern llenguage", insisteix, "nom patronímich té, y de la llegitimitat de son oríge y de son us constant per espay de sis sigles, exemple nos donen y testimonis majors de tota esepcio son", valencians, balears i catalans d'èpoques diferents. I en aquesta primera part del discurs acaba afirmant que "per lo que atany á la llengua y á la lliteratura comú á les tres provincias, tant en l' antich com en lo modern temps, precis es pendre acta pera donar la veu de "alerta" y oposar en son cas á la força de la imposició, lo dret de la protesta" ("Discurs" 5).

És a dir, Ferrer i Bigné reconeix l'origen comú de la llengua pròpia amb balears i catalans, encara que de cap de les maneres accepta la denominació filològica de llengua catalana. És més, justifica el nom "llemosí" no només per l'ús del poble durant anys, sinó també per l'origen i entitat d'aquesta llengua. Paràmetres erronis, en els dos casos, com ja havien mostrat anys enrere Bofarull (1854) i Milà i Fontanals (1858 i 1859). Aquest és un discurs que, segons Rafanell (46), mostra

una bel·ligerància que no hi havia a les defenses “llemosinistes” de Llobart, que el fan passar de la consideració inicial que el valencià i el català són idiomes “bessons” a remarcar les “diferències notòries” d’avui entre ambdós parlars. Ara bé, segons Roca (109) les paraules de Ferrer i Bigné es deuen, amb tota probabilitat, al caràcter explícitament polític que per aquell temps ja havia adquirit la reivindicació literària a Barcelona, i que espentava els valencians a marcar-ne distàncies.¹²

Aquest discurs no passà desapercebut i moltes publicacions el van comentar. L’1 de desembre del mateix 1881 la *Revista de Valencia*¹³ —de la qual Llorente n’era el director— en dona notícia a l’article anònim “Crònica mensual”: “en el que se ocupó de la lengua lemosina y su literatura en Valencia y Cataluña, oponiéndose á la tendencia de algunos escritores catalanes que quieren absorber el valenciano en el suyo” (44).

També l’*Almanaque Las Provincias* publica un article anònim, en aquest cas titulat “Valencia en 1881”, en el qual es dona notícia de l’al·ludit discurs i s’afirma que Ferrer i Bigné realitzà “un discurso sobre las diferencias entre las lenguas y literaturas de Valencia y Cataluña” (31). En aquell mateix *Almanaque Las Provincias* també es s’esmenta en un altre article anònim —signat amb les inicials “F. R. F.”— titulat “Lo Rat-Penat. Sociedad de amadores de les glories Valencianes” en el qual es pot llegir: “leyendo el presidente Sr. Ferrer y Bigné un notable discurso, en el que se ocupó de la lengua y la literatura valenciana, y de lo que se diferencia de la catalana” (233). I afegeix tot seguit: “La sociedad se propone continuar trabajando, con verdadero entusiasmo, en pró del renacimiento lemosin, que tanto se ha generalizado en Valencia especialmente el año último, como habrán podido apreciar nuestros lectores por la breve reseña que dejamos consignada” (233).

Més endavant, l’1 de setembre de l’any següent, apareix un altre article anònim a la *Revista de Valencia* també titulat “Crònica mensual”, que dona compte dels discursos de Fèlix Pizcueta, Jeroni Forteza i Ferrer i Bigné en els Jocs Florals de Lo Rat Penat. En referència al discurs de Ferrer i Bigné, l’autor anònim afirma que “el Sr. Ferrer pronunció un elocuente discurso. Espuso el carácter de nuestros Juegos Florales, distinto del que habia animado á los antiguos de la Provenza, Mallorca,

¹² En aquest sentit, “Cucó [46-47] hi ha vist [en el discurs de Ferrer i Bigné] una defensa del *stablishment* de la Restauració, un exemple dels recels de la classe dominant valenciana envers una suposada politització de la Renaixença a l’estil del que s’estava produint al Principat” (Rafanell 24-5).

¹³ Revista fundada el 1880 per Pasqual Dasí i Puigmoltó (Picassent, 1851 / València, 1886) (“La prensa periódica”).

Cataluña y Valencia, y diverso igualmente de los que en la actualidad se celebran en el antiguo Principado y en el Mediodía de Francia” (429).

També és interessant la resposta de la redacció de *Lo Gay Saber*, que comença el setmanari de l'1 de febrer d'aquell 1882 amb l'article "Lo catalanisme a Valencia", signat per "C." —que amb tota seguretat és Careta i Vidal (Rafanell 47)—, en què critica el discurs de Ferrer i finalment es pregunta:

¿A que ve, donchs, donarse y donarnos á nosaltres tal dictat? ¿Es tal vegada per no dirse valencians, ja que sona mal aquest nom á alguns dels seus compatricis, referintse á llengatge [*sic*]? ¿O es, potser que volent ferse ells una escola á part, per conseguir aquest fi, tractan d' elevar sa parla local á la categoria d' idioma? (Careta 22b).

En les cròniques de les publicacions valencianes, doncs, es destaquen les proclames diferencials de Ferrer i Bigné, que cal entendre en el context de politització creixent de la Renaixença catalana. En aquest context, doncs, l'argumentació de Ferrer i Bigné sobre el nom de la llengua, en què aquest afegeix conscientment l'element identitari, és presentada com evident i adequada. Mentre que la publicació catalana *Lo Gay Saber*, en veu de l'escriptor Antoni Careta i Vidal (Gràcia, 1834 / Barcelona, 1924), critica el discurs i els arguments esgrimits per Ferrer i Bigné i es pregunta si darrere d'aquest discurs hi ha alguna finalitat secessionista. Al capdavant, aquestes reivindicacions singularistes en matèria lingüística no eren enteses pels escriptors i erudits de la resta de territoris de parla catalana. Ferrer i Bigné, però, no arriba en cap moment a posicionar-se amb el secessionisme, com tampoc ho van fer la gran majoria de literats i erudits valencians que van fer afirmacions singularistes d'aquest tipus.

3. Conclusions

Ferrer i Bigné fou un dels valencians que defensà l'ús del mot "llemosí" per a referir-se a la llengua catalana literària, amb l'argument que "el apellido es la unica igualdat que sol quedar á voltes entre els germans richs y els pobres" ("Discurs" 5), en referència a catalans i valencians respectivament. I emprà el mot "valenciá" per a referir-se a la llengua no literària del País Valencià. A més, no es limità simplement a emprar aquest mot com van fer la gran majoria dels renaixencistes valencians, sinó que va tractar de justificar-ho argumentant que el nom venia de la ciutat on va nàixer i que també hi havia una tradició

d'ús entre els valencians ("Estudio"). A més, el seu discurs de 1881 fou bel·ligerant respecte al nom del conjunt de la llengua catalana, un to que no s'hi observa en cap dels altres renaixencistes valencians ("Discurs"). L'actitud de Ferrer i Bigné contrasta amb la del també conservador Teodor Llorente, que —d'una banda— reconegué la impropietat filològica del terme "llemosí": "El idioma que se habla en Cataluña, Valencia y Mallorca no proviene del Limoussin francés, y en este sentido se comete una inexactitud al llamarlo lengua lemosina", afirmà Llorente (2) l'any 1868.¹⁴ I, d'altra banda, abandonà progressivament l'ús de "llemosí" i "llengua llemosina" pels noms privatis "valencià" i "llengua valenciana" i —en menor mesura— pel nom "català".¹⁵

En definitiva, Ferrer i Bigné forma part de la posició majoritària entre els erudits i literats valencians d'anomenar "llengua llemosina" el conjunt de la llengua catalana com a denominació implícita de la unitat de la llengua. El motiu és que els postulats de la filologia romànica no satisfan les seues opcions identitàries, mentre que —com afirma Rafanell (10)— el "llemosinisme onomàstic" esdevenia útil en la mesura que desplaçava el centre fora de l'àmbit dels litigis interregionals. Es tracta d'una posició que és compartida per erudits i escriptors valencians com Vicent Boix,¹⁶ Jacint Labaila, Josep Bòdria, Roc Chabàs i Constantí Llobart —entre d'altres— que, malgrat ser coneixedors de la impropietat filològica del terme "llemosí", continuen emprant-lo perquè consideren que el nom "català" no satisfà els seus sentiments identitaris.

Obres citades

- "La prensa periódica en Valencia durante el siglo XIX". *Almanque Las Provincias para el año 1902* (1901): 283-90.
- "Crónica mensual". *Revista de Valencia* 1 Set. 1882: 428-31.
- "Crónica mensual". *Revista de Valencia* 1 Des. 1881: 44-5.
- "Valencia en 1881". *Almanaque Las Provincias para el año 1882* (1881): 21-32.
- Archilés, Ferran. "La Renaixença al País Valencià i la construcció de la identitat regional". *Anuari Verdaguer* 15 (2007): 483-519.
- Badia i Margarit, Antoni Maria. "Presència internacional de la llengua catalana". *Segon Congrés Internacional de la llengua catalana*.

¹⁴ Vegeu Martí-Badia ("La posició dels renaixencistes valencians").

¹⁵ Vegeu Roca ("Teodor Llorente").

¹⁶ Vegeu Martí-Badia ("La contribució de Vicent Boix").

- Ed. Ferrando, Antoni. Vol. 8. València: IFV; Barcelona: PAM, 1989. 3-18.
- Bernat i Baltrons, Francesc. "La relació entre el català i l'occità a l'obra de Manuel Milà i Fontanals". *Actes del Catorzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Vol. 3. Barcelona: PAM, 2010. 85-95.
- Blasco, Ricard. "Llengua i pàtria al País Valencià durant la Renaixença". *Caplletra* 4 (1988): 43-67.
- Bofarull, Antoni de. "La llengua catalana". *Diario de Barcelona* 1 Ag. 1854: 5506-08.
- Careta i Vidal, Antoni. "Lo catalanisme a Valencia". *Lo Gay Saber* 1 Feb. 1882: 21a-23a.
- Colón, Germà. *La llengua catalana en els seus textos*. Vol. 1. Barcelona: Curial, 1978.
- Cucó, Alfons. *El valencianisme polític 1874-1939*. Catarroja: Afers, 1999.
- Ferrer i Bigné, Rafael. *Discurs llegit per lo President D. Rafel Ferrer Bigné al inaugurar els treballs del any 1881 a 1882*. València, 1881.
- . "Les tres germanes". *Lo Rat-Penat. Calendari Llemosí corresponent al present any 1876* (1875): 123-29.
- . *Estudio histórico-crítico sobre los poetas valencianos de los siglos XIII, XIV y XV*. València, 1873.
- . "Poetas valencians. D. Pasqual Pereç". *Lo Gay Saber* 30 Set. 1869: 292a-293a.
- . "Poetas valencians. En Bernat Baldoví III". *Lo Gay Saber* 1 Jun. 1869: 246ab.
- . "Poetas valencians. En Bernat Baldoví I". *Lo Gay Saber* 1 Des. 1868: 147b-148a.
- . "Poetas valencians. (En Tomás Villarroja.) II". *Lo Gay Saber* 15 Jun. 1868: 58b-59b.
- . "Poetas valencians. (En Tomás Villarroja.) I". *Lo Gay Saber* 15 Mai. 1868: 43b-44b.
- . "Al Pyrineu". *Calendari Catalá per a 1869* (1868): 69-71.
- . "Poesía lemosina". *El Museo Literario* 23 Feb. 1866: 62a-63a.
- . "La crehuada dels poetes". *Calendari Catalá per a 1867* (1866): 76-7.
- . "Les tres germanes (Fragments)". *Calendari Catalá per a 1866* (1865): 46-50.

- Ferrando, Antoni. "Percepció i institucionalització de la norma lingüística entre els valencians: panorama històric (1238-1976)". *La configuració social de la norma lingüística a l'Europa llatina*. Ed. Ferrando, Antoni i Miquel Nicolás. Alacant: IIFV, 2006. 189-251.
- F. R. F. "Lo Rat-Penat. Societat de amadors de les glories Valencianes". *Almanaque Las Provincias para el año 1882* (1881): 229-33.
- Llorente, Teodor. "La lengua lemosina". *Las Provincias* 2 Ag. 1868: 2.
- Marcet, Pere i Joan Solà. *Història de la lingüística catalana (1775-1900)*. *Repertori crític*. 2 vols. Girona: Universitat de Girona; Vic: Eumo, 1998.
- Martí-Badia, Adrià. "La posició dels renaixencistes valencians davant els postulats de la filologia romànica sobre el valencià". *Actes del XVIIè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. AILLC. València, 2015. <<http://ocs.uv.es/index.php/AILLC>>. En premsa.
- . "La contribució de Vicent Boix i Ricarte (1813-1880) a la recuperació de la consciència lingüística dels valencians". *eHumanista / IVITRA* 5 (2014): 52-74. 10 d'Octubre de 2015. <http://www.ehumanista.ucsb.edu/eHumanista%20IVITRA/Volume%205/Monografic%20I/3_Marti_Badia.pdf>.
- Rafanell, August. "El llemosinisme valencià a la darrereria del segle XIX". *Caplletra* 11 (1991): 35-50.
- Ribelles, Josep. *Bibliografía de la lengua valenciana*. Vol. 4. Madrid: Servicio de Publicaciones del Ministerio de Educación y Ciencia, 1978.
- Roca, Rafael. *El valencianisme de la Renaixença*. Alzira: Bromera, 2011.
- . "Teodor Llorente i la llengua dels valencians". *Caplletra* 49 (2010): 43-63.
- Sanchis Guarner, Manuel. *Renaixença al País Valencià*. 2a ed. València: Tres i quatre, 1982.
- Simbor, Vicent. "La Renaixença al País Valencià". *Caplletra* 4 (1988): 9-44.